

سبزوار
قرآن پژوهان

تأليف:

حسين جوان مهر

سرشناسه	: جوان مهر، حسین، ۱۳۵۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: قرآن پژوهان سبزوار
مشخصات نشر	: سبزوار: انتشارات خمسة النجباء (ع)، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص.
شابک	: 978-600-6209-53-1
موضوع	: قرآن پژوهان، اعلام ایرانی، سبزوار، قرن ۳ - ۱۵ ه.ق.
وضعیت فهرست نویسی	: فبیای مختصر
یادداشت	: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
شناسه افزوده	: اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی سبزوار.
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۸۷۲۰۵۳

قرآن پژوهان سبزوار

مؤلف: حسین جوان مهر
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۰۹-۵۳-۱
 ناشر : انتشارات خمسة النجباء عليهم السلام
 قطع : وزیری
 شمارگان : ۲۰۰۰ نسخه
 لیتوگرافی، چاپ و صحافی : چاپ رسانه سبزوار ۴۴۲۲۲۸۷۹
 نوبت چاپ : اول / ۱۳۹۴

قیمت : ۱۰/۰۰۰ تومان

سبزوار - چهارراه بیهق - روبروی امامزاده یحیی (ع) - انتشارات خمسة النجباء عليهم السلام

تلفن ناشر: ۴۴۲۲۳۷۴۸ - ۰۵۱ و ۰۹۱۵۵۷۱۵۲۰۸

تلفن مؤلف: ۰۹۱۵۶۴۸۹۴۵۸

سر آغاز گفتار نام خداست که رحمتگر و مهربان خلق راست

به نام آفریدگاری که انوار کلام معجزه آسایش، جان آدمیان را صفا و جلا می بخشد و پرتو معانی و مضامین آیات قدسی اش، روح و روان انسان های حقیقت جو را تابنده و درخشان می نماید.

بی شک آنانکه عاشقانه وجود خویش را وقف بر آستان آخرین کتاب آسمانی کرده و علوم و معارف قرآن را نشر داده اند، هم خویشتن از این اقیانوس بی کران فیض برده و هم وسیله افاضه حقایق وحی به دیگران شده اند که از این منظر، در نزد باری تعالی مأجورند و انشاء الله در جهان ابدی، به بالاترین درجات معنوی خواهند رسید. اما در این زمانه، این وظیفه ماست که از آن پویندگان طریق ایمان و آن خادمان قرآن و پژوهندگان کلام الهی، به نحو احسن تکریم و تجلیل کنیم و آن چهره های نورانی را به بهترین نحو ممکن، به هم وطنان عزیز و سایر مردم بشناسانیم.

در همین راستا، به لطف ایزد دانا و در سایه همتی والا، پژوهشگر محترم، جناب آقای حسین جوان مهر، با تدوین این کتاب حاضر، به معرفی زندگی و آثار چهل قرآن پژوه سبزواری - که همچون ستارگانی درخشان در طول تاریخ پرافتخار سبزواری تادوره معاصر بوده و خواهند بود - پرداخته و خدمتی ارزنده و شایان، در شناسایی شخصیت های قرآنی دیار سریداران داشته است که برخورد لازم می دانیم جهت ارج نهادن از زحمات این محقق ارجمند، به عنوان سپاسگزاری، مراتب تقدیر و تشکر خویش را ابراز نموده، از درگاه خداوند متعال، طول عمر با عزت و توفیقات روزافزون، در سایه عمل به فرامین کتاب الهی و معصومین (ع) را برای ایشان خواهانیم.

محمد اختریان

مدیر اداره فرهنگی هنری شهرداری سبزوار

فہرست مطالب

۷	 مقدمہ
۹	 آشنائی با دیار سبزوار
۱۵	 قرآن پڑوہان سبزوار
۱۶	 ۱. ابوالعباس احمد بن محمد دلقندی
۱۷	 ۲. ادیب کراچی
۱۹	 ۳. ابن ابی طیب (پیر حاجات)
۲۲	 ۴. حافظ احمد بیہقی
۲۸	 ۵. حاکم چشمی
۳۴	 ۶. حکیم مسعود صوابی
۳۶	 ۷. ابوجعفر اکرم بیہقی
۴۰	 ۸. شیخ طبرسی
۴۴	 ۹. ابوالحسن علی بن زید بیہقی
۵۰	 ۱۰. ملا حسین واعظ کاشفی
۶۰	 ۱۱. ملا محمد رضا قاری سبزواری
۶۲	 ۱۲. ملا محمد مؤمن نامی سبزواری
۶۶	 ۱۳. ملا حسن قاری سبزواری
۶۸	 ۱۴. امیر ناصر الدین سید احمد مختاری
۷۰	 ۱۵. مولانا سید جعفر سبزواری
۷۲	 ۱۶. حکیم حاج ملاہادی سبزواری
۸۲	 ۱۷. واعظ سبزواری دولت آبادی
۸۵	 ۱۸. میرزا زین العابدین سبزواری
۸۸	 ۱۹. میرزا محمد باقر شریعتمداری
۹۰	 ۲۰. آیت اللہ میرزا حسین علوی آزادمنجیری
۹۴	 ۲۱. سید محمد مہدی علوی کیدقانی
۹۶	 ۲۲. سید عبداللہ برہان سبزواری
۹۸	 ۲۳. سید حسین واعظی سبزواری

۲۴. حاج شیخ ولی الله اسراری ۱۰۰
۲۵. حاج سید ابوالفضل کمالی ۱۰۲
۲۶. استاد محمدتقی شریعتی ۱۰۴
۲۷. دکتر علی شریعتی ۱۰۹
۲۸. آیت الله شیخ محمد سبزواری ۱۱۵
۲۹. آیت الله العظمی سید عبدالاعلی سبزواری ۱۱۷
۳۰. استاد سیدعلینقی امین ۱۲۱
۳۱. استاد صالح غفاری صدخروی ۱۲۳
۳۲. استاد محمود عادل سبزواری ۱۲۷
۳۳. استاد فخرالدین حجازی ۱۳۱
۳۴. استاد عباسعلی محمودی ۱۳۴
۳۵. دکتر سیدمحمد علوی مقدم ۱۳۷
۳۶. دکتر میرزا احمد کرابی ۱۴۱
۳۷. استاد حسن راحت ششتمدی ۱۴۴
۳۸. استاد علاءالدین حجازی ۱۴۶
۳۹. استاد محمدرضا ابراهیم نژاد ۱۴۹
۴۰. آیت الله سیدمحمد امین ۱۵۱
- آشنایی با مؤلف ۱۵۳
- فهرست مهمترین پژوهش های قرآنی ۱۵۴
- منابع و مآخذ ۱۵۷

مقدمه

قرآن کریم، کتاب آسمانی مسلمین، به عنوان آخرین هدیه و ارمغان الهی برای بشر، بیش از چهارده قرن است که جمال خویش را بر جهانیان هویدا کرده و از آن زمان تاکنون، جولانگاه اندیشه‌های اندیشمندان مسلمان و غیرمسلمان و مرکز ثقل بسیاری از پژوهش‌های دینی و معرفتی بوده است.

قرآن پژوهان مسلمان به‌ویژه قرآن‌پژوهان ایرانی، همواره با تأثیرگرفتن از این کتاب الهی، آثار گران‌بهایی در زمینه‌های مختلف پدید آورده و تقدیم جامعه بشری کرده‌اند. در این میان طی قرون گذشته تا به حال، بسیاری از شهرهای ایران، زادگاه علما و فضلاء قرآن‌پژوهی بوده که کمتر از آنان یاد می‌شود و به‌تبع آن، آثار ارزشمند پژوهشی آنان در زمینه‌های مختلف تفسیر و علوم قرآنی، از نظرها مغفول مانده است.

سبزوار یکی از شهرهای مهم شرق ایران است که دانشمندان و ادیبان و بزرگان، همواره نقش مؤثری در تاریخ و تمدن ایران اسلامی داشته و از هزارسال پیش تاکنون، زادگاه مفسران و قرآن‌پژوهان و خادمان بزرگ ساحت مقدس قرآن بوده است. چنانکه قرآن‌پژوهان و مفسران پرآوازه‌ای همچون: ابوالحسن بیهقی، ملاحسین واعظ کاشفی، حکیم حاج ملاهادی سبزواری، آیت‌الله‌العظمی سیدعبدالاعلی سبزواری و استاد محمدتقی شریعتی و نیز برخی از قرآن‌پژوهان ناموری که در دوره معاصر از این دیار برخاسته‌اند، نگارش آثار ارزنده قرآنی، در خدمت این کتاب ارجمند بوده‌اند.

در این کتاب، احوال و آثار قرآن‌پژوهان سبزوار که اثر یا آثاری در زمینه علوم و معارف قرآن، تفسیر، ترجمه و... دارند و یا آثارشان مشحون از تفسیر کلام الهی است، به ترتیب از قرن چهارم تا دوره معاصر معرفی شده‌اند.

قابل ذکر است مختصری از این اثر، در سال ۱۳۸۸ در برخی مراکز قرآنی سبزوار، مانند مرکز تربیت مدرس قرآن سبزوار و برخی پایگاه‌های اینترنتی منتشر شد و اینک با توجه به برگزاری جشنواره قرآنی «منادیان نور» در بهمن‌ماه ۱۳۹۳ و به همت مؤسسه

فرهنگی قرآن و عترت «صراط نور» سبزوار، شورای اسلامی شهر سبزوار و اداره فرهنگی هنری شهرداری سبزوار به زیور چاپ آراسته گردید. اما اهمیت و ویژگی های این اثر عبارتند از:

- تدوین شرح حال نسبتاً جامع و کاملی از چهل قرآن پژوه سبزوار و معرفی آثارشان؛
- یادآوری خطاها و اشتباهات شرح حال نگاران و نویسندگان درباره قرآن پژوهان سبزوار و یا آثارشان؛

- وجود راهنمایی مناسب برای پژوهشگران علوم قرآنی و سایر محققان و پژوهشگران؛
- شناخت نقاط قوت آثار قرآنی قرآن پژوهان سبزوار و یا نقاط ضعف آنان؛
- معرفی نسخه های خطی قرآنی که در صورت شناسایی اصل نسخه، تصحیح و چاپ، می توان آنها را در اختیار محققان گذاشت؛
- ایجاد انگیزه در زمینه نگارش آثار ارزشمند قرآنی در بین محققان، به ویژه طلاب و دانشجویان علوم قرآنی

این اثر، اولین کتاب در حیطه قرآن پژوهان شهرستانی است که به طور مستقل به چاپ رسیده است. پیش از این در حیطه استانی، کتاب های قرآن پژوهان استان های: «همدان»، «قزوین» و «آذربایجان غربی»، چاپ و منتشر شده است.

امید است محققان و پژوهشگران بومی سایر شهرستان ها و استان ها نیز در این زمینه اهتمام ویژه داشته باشند و شخصیت های قرآنی و آثار ارزشمند حوزه قرآن را شناسایی و معرفی کنند. در پایان جا دارد از زحمات همه مسئولان شهرستان سبزوار تشکر و قدردانی نمایم.

امید است به فضل الهی، این اثر بتواند گامی مفید و مؤثر در معرفی «چهره های قرآنی دیار سریداران» باشد و مردم مسلمان و خداجوی این مرز و بوم، به ویژه جوانان و نوجوانان عزیز با الگوگرفتن از این چهره های نورانی، بیشتر با قرآن و عترت آشنا شده، همواره در مسیر سعادت و خوشبختی باشند. ان شاء الله

سبزوار - حسین جوان مهر

تیرماه ۱۳۹۴ - رمضان ۱۴۳۶

آشنایی با دیار سبزوار

شهرستان سبزوار با حدود سه هزار سال پیشینه تاریخی و فرهنگی، به لحاظ موقعیت جغرافیای تاریخی، در غرب خراسان بزرگ قرار دارد که در قدیم، به ولایت «بیهق» معروف بوده و از توابع نیشابور محسوب می شده است.

درباره اینکه چرا این منطقه را «بیهق» نامیده اند، اختلاف نظر است. چنانکه نظر ابوالحسن بیهقی معروف به «ابن فندق» بر آن است که بیهق را «بیهین» گفته اند، به معنای بهترین ناحیه نیشابور و یا «بیهه» یعنی به قدم پیموده شده و یا منسوب است به شخصی به نام «بیهه» در روزگار بهمن.^۱

مسلماً واژه «بیهق»، پس از ورود اعراب به این منطقه تغییر یافته، گویا معرب شده «بیهگ» باشد^۲ و باید از لحاظ زبانشناسی مورد تحقیق زبانشناسان قرار گیرد و صحت و سقم گفته ابن فندق بررسی شود. این مورخ شهیر سبزواری، درباره بانی شهر سبزوار و وجه تسمیه آن، نیز معتقد است: سبزوار را ساسویه بن شاهپور (شاهپور اول و پسر اردشیر) بنا کرده و «ساسویه آباد» نام گرفته، چنانکه نیشابور را همین شاهپور بنا نهاده بود. اما در جایی دیگر آورده: سبزوار به دستور ساسان - جد اردشیر بابکان - ساخته شده و سبزوار در اصل، «ساسان آباد» است که امروز سبزوار نویسند.^۳ بر مبنای این دو نظر، بنیاد سبزوار به عهد ساسانیان می رسد.

۱- رک به: تاریخ بیهق، ابوالحسن علی بن زید بیهقی، ص ۳۳.

۲- سبزوار شهر دیرینه های پایدار، محمود بیهقی، ص ۴۰.

۳- رک به: تاریخ بیهق، صص ۳۳، ۳۴ و ۴۱.

همچنین او درباره چند آبادی دیگر سبزوار معتقد است: بهمن آباد سبزوار به دستور بهمن بوده است و بنای خسروجرد و خسروآباد و خسروشیر را به عهد خسرو دوم و بلاش آباد را به بلاش - پادشاه دیگری از سلسله ساسانی - نسبت می‌دهد.

بر اساس کتاب تاریخ بیهق، سبزوار بخشی از بخش‌ها یا ربع‌های دوازدهگانه ناحیه بیهق بوده است و به مرور زمان شهری بزرگ با انواع درختان میوه‌دار و سایه‌بخش شده و مردم، این شهر را «سابزوار» گفته‌اند و به مرور زمان، به صورت «سبزوار» درآمده است.^۱ با این حال، پیش از ورود اسلام، نام باستانی آن بر زبان‌ها بوده، ولی متأسفانه تاکنون هیچ منبع یا کتیبه‌ای کهن که بتوان نام سبزوار یا بیهق را در آن جستجو کرد، دیده نشده است، اما مرحوم حسن پیرنیا از تاریخ‌نگاران معاصر، بر مبنای قرائن موجود و موقعیت جغرافیایی، سبزوار را جزو قلمرو دولت پارت آورده که قبل از تشکیل دولت اشکانیان توسط پارت‌ها، جزو سرزمین آنها بوده است.^۲ چنانکه ژوزف مارکوارت، در کتاب «ایران‌شهر» نیز بر همین نظر است.^۳

از اینها گذشته، وجود روستاهای قدیمی و آبادی همچون: خسروگرد، خسروآباد، آزادوار، بهمن آباد، بلاش آباد، کیدور، کیدقان، کیخسرو، نوبهار، شامکان، مغینه (مقیسه)، ایزی، دهرآز، استیر (سدیر)، مهر، ریود (ریوند)، مزینان، گنبد (جنبذ)، برزو و... در سبزوار جملگی روایتگر تاریخ باستان و گواه بر پیشینه تاریخی این دیار کهن - حداقل در دوره ساسانیان - است. وجود ده‌ها محوطه وسیع و باستانی دیگر در اطراف سبزوار مؤید این امر است که سبزوار پیشینه تاریخی زیادی دارد.

آثار و ابنیه متعددی نیز گواه بر آن است که سبزوار، میراث‌دار فرهنگ و تمدن گذشته است. ثبت بیش از ۶۰۰ اثر تاریخی و بنای قدیمی در سازمان میراث فرهنگی و گردشگری ایران، نشان از رونق فرهنگی این دیار از گذشته دور تاکنون است. مهمترین آثار و ابنیه تاریخی و فرهنگی سبزوار - شهر دیرینه‌های پایدار - عبارت‌اند از: آتشکده آذر برزین مهر، یادگار دوره ساسانیان واقع در کوه‌های شمال ریوند سبزوار؛ مسجد پامنار که دارای منارجنبان بوده و در حاشیه جنوبی خیابان بیهق قرار دارد و قدیمی‌ترین مسجد

۱- ر.ک به: همان مأخذ، ص ۴۳.

۲- تاریخ ایران باستان، حسن پیرنیا، قطع جیبی، ص ۲۱۸۵.

۳- ایران‌شهر، ژوزف مارکوارت، ترجمه مریم میراحمدی، ص ۱۵۰.

این شهر است؛ مسجد جامع از بناهای دوره سربدازان در نزدیک چهارراه بیهق؛ منار یا میل خسروگرد در مسیر راه تهران- سبزوار، متعلق به قرن ششم؛ بقعه امامزاده شعیب در خیابان طبرسی و بقعه امامزاده یحیی، از دوره صفویه، در چهار راه بیهق؛ آرامگاه ابوالحسن بیهقی صاحب تاریخ بیهق در شهر ششتمد؛ آرامگاه حاج ملاهادی سبزواری (اسرار) از دوره صفویه در میدان کارگر؛ مصلی (عیدگاه) از دوره سربدازان در حاشیه جنوب غربی میدان شهدا؛ مدرسه فخریه، از دوره آل بویه، در چهار راه بیهق و دهها آرامگاه، امامزاده، مسجد، قلعه تاریخی، رباط و کاروانسرا و نقاط دیدنی دیگر که در اطراف آن است، نشانگر قدمت این شهرستان و توانمندی‌های این شهرستان برای جذب گردشگر است.

از لحاظ سیر تاریخی نیز سبزوار در سال ۳۰ هجری در زمان حکومت عثمان، به تصرف مسلمین درآمد. عبدالله بن عامر کریز- که مأمور فتح خراسان بود- از راه کرمان به بیهق آمد و پس از تصرف آن منطقه، اسودبن کلثوم عدوی را بر بیهق حاکم کرد. او در سبزوار کشته شد، ولی در نهایت اهل بیهق صلح کرده، دین مبین اسلام را پذیرفتند.^۱

پس از آنکه سبزوار به قلمرو مسلمانان افزوده شد، مردم آنجا به اسلام گرویده، بزودی در شمار شیعیان درآمدند و به عنوان یکی از چهار شهر اولیه شیعه‌نشین ایران شد و «دارالمؤمنین» لقب گرفت. از همان قرون نخستین اسلامی، این شهر نخستین شهر و پایگاه شیعیان شرق ایران محسوب می‌شد و بارها به جرم تشیع مورد تاخت و تاز بیگانگان قرار گرفت.

در دوران حکومت امویان مردم بیهق در قیام‌هایی که علیه نصر بن سیار- حاکم بنی امیه- صورت می‌گرفت نقش اساسی داشتند. از جمله آن قیام‌ها در حدود سال ۱۲۵ قمری، خروج یحیی بن زید بن علی بن حسین^(ع) بود و بیشتر یاران ایشان و در واقع اولین مدافعان و پیروانش که در جنگ با نصر کشته شدند، اهل بیهق یا سبزوار فعلی بوده‌اند.

این منطقه در قرن دوم، حوادثی به خود دیده که در خور توجه است؛ از آن جمله حمزه بن آذرک - که از خوارج و شورشیان سیستان بود - در سال ۱۷۹ به سبزوار لشکر کشید و از راه ششتمد وارد سبزوار شد و افراد زیادی را به قتل رساند.^۱ پس از آن سبزوار فراز و نشیب‌هایی به خود دید. تا اینکه در اوایل قرن هفتم هجری، سبزوار مورد تهاجم وحشیانه مغول قرار گرفت و در مدت سه شبانه روز، حدود هفتاد هزار نفر از اهالی سبزوار کشته شدند. پس از آن سبزوار تحت فرمانروایی دست‌نشانده‌ها و حکام مغولی بود.^۲

در قرن هشتم این شهر شیعه‌نشین، بستر مناسبی برای قیام «سربداران» و شکل‌گیری نهضت شیعی و انقلابی آنان شد و سرانجام در دوره سربداران حکومت فرمانروایان مغول به پایان رسیده، بیش از پنجاه سال نه تنها بر سبزوار که بر بخش عمده‌ای از خراسان بزرگ حکومت کردند. امرای سربداری شیعه و از مروجین آن بودند. چنانکه یکی از امرای سربداری، خواجه‌علی مؤید، از دانشمند نامی شیعه، شیخ شمس‌الدین محمد بن مکی عاملی، معروف به «شهید اول» (مقتول به ۷۸۶هـ) دعوت کرد به خراسان بیاید. لکن شهید اول در این زمان به جرم تشیع در دمشق زندانی بود و در زندان، کتاب نفیس *اللمعة الدمشقیة* معروف به «لمعه» را در فقه شیعه می‌نویسد و به همراه نماینده‌ای به سبزوار می‌فرستد که این کتاب ارزشمند، از آن زمان تاکنون منبع موثقی در فقه جعفری محسوب می‌شود و همواره در حوزه‌های تشیع تدریس می‌گردد.

پس از آن، در حمله تیمور به سبزوار، مردم به جرم شیعه بودن، قتل و عام می‌شدند و گاهی با سرهای کشتگان مناره ساخته می‌شد، چنانکه در قرن نهم نیز آذربکان که افرادی خونریز بودند، با هجوم‌های مکرر، سبزوار را به جرم شیعه بودن مردمانش، قتل و غارت کردند. ولی مردم با عشقی که به خاندان پاک و مطهر علوی^(ع) داشتند، دست از عقیده و مرام خود برنمی‌داشتند.

از طرفی این منطقه، از منظر علمی و فرهنگی، در سطح کشوری، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. این منطقه، شخصیت‌های گرانقدری را در بطن خود پروریده که مایه افتخار ایران اسلامی است. بی‌شک سبزوار از نخستین شهرهای شرق کشور است که

۱- ر. ک به: تاریخ بیهقی، ص ۴۴ و ۲۹۸.

۲- تاریخ بیهقی، ص ۲۸۴؛ سبزوار شهر دیرینه‌های پایدار، صص ۴۶ و ۴۷.

مدارس علمیه‌ای همچون مدرسه فخریه (باقدمت هزارساله) داشته است؛ این مدرسه در زمان آل‌بویه تأسیس شده و شخصیت بزرگی، همانند شیخ طبرسی حدود ۲۵ سال در آن به تدریس پرداخته و تفسیر ارزشمند مجمع‌البیان را در این شهر نگاشته است. مدارس علمیه فصیحیه (اهل‌البیت فعلی)، شریعتمدار، محمدیه و مکتب نرجس از دیگر مراکز علمی و حوزوی این شهرستان است. عبدالجلیل قزوینی در کتاب «النقص» - که آن را در حدود سال ۵۶۰ نوشته است - از ری، قم، کاشان، سبزوار و... به عنوان شهرهای شیعه‌نشین یاد می‌کند. او درباره سبزوار می‌نویسد:

«اما سبزوار - بحمدلله‌ومنه - هم محل شیعه و اسلام است؛ آراسته به مدارس نیکو و مساجد نورانی و علما خلف از سلف، طریقت و شریعت آموخته و لعنت ملاحده و خصومت بواطنه در آن بقعه آشکارا، و درس و مناظره و مجلس و ختمات قرآن متواتر و ظاهر...»^۱

نقش دانشگاهی این شهر نیز از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد؛ به گونه‌ای که پس از مشهد مقدس، این شهرستان بزرگترین قطب دانشگاهی استان خراسان رضوی محسوب می‌شود. این شهرستان سابقه‌ای بیش از نیم قرن از تأسیس اولین دانشگاه (با عنوان دانشگاه کار) در خود دارد. دانشگاه حکیم سبزواری، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی، دانشگاه پیام نور و دانشگاه فرهنگیان (تربیت معلم علامه طباطبایی)، دانشکده علوم قرآنی، دانشگاه علمی - کاربردی، دانشگاه فناوری‌های نوین، مرکز عالی تربیت مدرس قرآن و نیز دو دانشکده فنی امام خمینی و بقیه‌الله، از مهمترین دانشگاه‌ها و مراکز علمی این شهرستان است.

طبق آثار موجود شهرستان سبزوار طی سیزده قرن گذشته، یعنی از قرن سوم تا دوره معاصر، بالغ بر ۶۰۰ دانشمند، دانشور، ادیب و شاعر، نظیر: خواجه ابوالفضل بیهقی صاحب «تاریخ بیهقی» یکی از برترین آثار منثور زبان فارسی، ابوالحسن بیهقی صاحب «تاریخ بیهق» و آثار متعدد، ابن‌یمین فریومدی قطعه‌سرای بزرگ ادب پارسی، ملا حسین واعظ کاشفی نویسنده بلندآوازه قرن نهم، ملا محمدباقر محقق سبزواری فقیه نامدار دوره صفوی، حکیم حاج ملاهادی سبزواری فیلسوف بزرگ دوره قاجاریه،

آیت‌الله‌العظمی سید عبد‌الاعلی سبزواری مرجع تقلید جهان تشیع، استاد محمدتقی شریعتی و فرزند برومندش دکتر علی شریعتی، و... در حوزه‌های علوم اسلامی، ادب و هنر و فرهنگ و اندیشه داشته که بنا بر پژوهش‌های به عمل آمده^۱ از این مجموع، حدود ۳۰۰ مؤلف و صاحب اثر بوده‌اند که از این میان، بیش از ۴۰ قرآن‌پژوه شناسایی و در این اثر، سعی شده به شرح احوال و آثار آنها پرداخته شود.

۱- به نقل از: کتاب اثرآفرینان سبزواری، تألیف نویسنده کتاب حاضر، آماده برای نشر.